ECLI:LV:AT:2021:0208.A420262017.16.S
Lieta Nr. A420262017, SKA-357/2021
Administratīvo lietu departaments

**Latvijas Republikas Senāts**
**SPRIEDUMS**
Rīgā 2021.gada 8.februārī

Tiesa šādā sastāvā: senatores Jautrīte Briede, Vēsma Kakste, Dace Mita

rakstveida procesā izskatīja administratīvo lietu, kas ierosināta, pamatojoties uz /pers. A/ pieteikumu par morālā kaitējuma un personiskā kaitējuma 2000 *euro* atlīdzināšanu, kas pieteicējam nodarīts ar Valsts policijas amatpersonu darbībām administratīvā pārkāpuma lietā Nr. /numurs/, aizturot /pers. A/ un liedzot viņam iespēju izteikt viedokli, sakarā ar /pers. A/ kasācijas sūdzību par Administratīvās apgabaltiesas 2019.gada 11.novembra spriedumu.

**Aprakstošā daļa**

[1] Valsts policija pieteicēju /pers. A/ 2017.gada 16.martā administratīvi aizturēja četras stundas un sešas minūtes. Par viņa darbībām saistībā ar likuma „Par sapulcēm, gājieniem un piketiem" normu pārkāpumu tika sastādīts administratīvā pārkāpuma protokols, par ko paredzēta atbildība Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa 174.$^{3}$pantā. Ar Rīgas apgabaltiesas 2017.gada 6.novembra spriedumu lietā Nr. /numurs/ pieteicējs atzīts par vainīgu minētā pārkāpuma izdarīšanā un sodīts ar brīdinājumu. Pieteicējs vērsās Valsts policijā, lūdzot atlīdzināt morālo un personisko kaitējumu 2000 *euro* apmērā par aizturēšanu uz laiku, kas ilgāks par četrām stundām, kā arī par liegšanu izteikt viedokli piketā. Valsts policija atteica atlīdzināt kaitējumu, pamatojoties uz to, ka administratīvā pārkāpuma lietā nav pieņemts lēmums, kas būtu atzīts par prettiesisku.
Pieteicējs vērsās Administratīvajā rajona tiesā ar pieteikumu par morālā un personiskā kaitējuma atlīdzināšanu.

[2] Izskatot lietu apelācijas kārtībā, Administratīvā apgabaltiesa pieteikumu noraidīja. Tiesa, pievienojoties arī Administratīvās rajona tiesas sprieduma motivācijai, pārbaudīja, vai ar aizturēšanas faktu nepamatoti nav tikusi ierobežota pieteicēja uzskatu paušanas brīvība, un secināja, ka policijas darbinieki, pamatojoties uz Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa un likuma „Par policiju" normām, aizturēja pieteicēju, lai pārtrauktu likumpārkāpumu, nevis, lai liegtu paust viedokli. Vērtējot, vai likumpārkāpuma pārtraukšanai bija izmantoti citi ietekmēšanas līdzekļi, tiesa secināja, ka policija bija rīkojusies arī preventīvi, vispirms izmantojot pārrunas, bet pieteicējs veicis apzinātas un mērķtiecīgas darbības, lai īstenotu nodomu.
Tiesa konstatēja, ka pieteicēja aizturēšanas laikā tika veiktas procesuālas darbības administratīvā pārkāpuma lietvedības nodrošināšanai. Pieteicējs tika aizturēts četras stundas un sešas minūtes, tādējādi pārkāpjot likumā atļauto laiku par sešām minūtēm. Tiesa atzina, ka tas ir procesuāls pārkāpums, taču secināja, ka aizturēšanas termiņa pārkāpumam bija objektīvi iemesli. Tiesa atzina, ka sešas minūtes ir īss laika posms un pats par sevi neveido pieteicēja tiesību uz brīvību aizskārumu. Turklāt šis kavējums radies saistībā ar nepieciešamību atdot pieteicējam personīgās mantas un pabeigt procesuālo dokumentu noformēšanu. Līdz ar to tiesa nekonstatēja, ka ar pieļauto procesuālo pārkāpumu būtu radīts būtisks aizskārums, kas būtu par pamatu atlīdzinājuma piešķiršanai.

[3] Par tiesas spriedumu pieteicējs ir iesniedzis kasācijas sūdzību, norādot, ka ir pārkāpts Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 5., 10., 11. un 13.pants kopsakarā un atsevišķi. Sūdzībā argumentēts, kāpēc iestādes darbība, pārtraucot piketu, nepamatoti vērtēta kā tiesiska. Vērsta uzmanība uz to, ka par pārkāpumu viņam piemērots vieglākais sods – brīdinājums. Pieteicēja ieskatā, tā kā nebija pamata pārtraukt piketu, nebija arī pamata viņa aizturēšanai. Kasācijas sūdzībā norādīts uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 3.oktobra spriedumu lietā „*Kasparov and Others v. Russia*" (*iesnieguma Nr. 21613/07, 94.-95.punkts*). Pieteicējs uzskata, ka apgabaltiesa kļūdaini nepiekrīt pieteicējam, ka jebkura aizturēšanas termiņa pārkāpšana nodara būtisku kaitējumu un pati par sevi ir pamats atlīdzinājuma noteikšanai (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997.gada 27.novembra spriedums lietā „K.-F. v. Germany", 71.-72.punkts*). Pieteicējs norāda, ka viņa lietā pirms aizturēšanas netika izmantoti citi līdzekļi, kā arī nebija citu likumā paredzētu iemeslu viņa aizturēšanai. Pēc tam, kad plakāti bija attīti, piketētājiem netika piedāvāts pārtraukt prettiesisko rīcību, bet viņi uzreiz tika aizturēti. Aizturēšana pieļaujama tikai gadījumos, kad par pārkāpumu paredzēts brīvību ierobežojošs sods (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998.gada 23.septembra spriedums lietā „ Steel and Others v. United Kingdom", 48.-49.punkts*), bet par konkrēto pārkāpumu nav paredzēts sods administratīvā aresta veidā. Tiesai bija jāpārbauda, vai kaitējuma neatlīdzināšana nerada acīmredzami netaisnīgu stāvokli.

[4] Valsts policija paskaidrojumos norāda, ka kasācijas sūdzību neatzīst un lūdz to noraidīt.

**Motīvu daļa**

[5] Vispirms Senāts vērš pieteicēja uzmanību uz apstākli, ka administratīvo tiesu kompetencē nav pārvērtēt spēkā stājušos vispārējās jurisdikcijas tiesas spriedumu, ar kuru konstatēts, ka pieteicējs ir izdarījis administratīvo pārkāpumu. Tāpēc Senāts nepārbaudīs kasācijas sūdzībā minētos argumentus, kas attiecas uz pārkāpuma izdarīšanu.
Tādējādi šajā lietā, lai izlemtu par pieteicēja tiesībām uz atlīdzinājumu saistībā ar Valsts policijas rīcību administratīvā pārkāpuma procesā, Senāts izskatīs tikai tos kasācijas sūdzības argumentus, kas attiecas uz administratīvās aizturēšanas nepieciešamību un aizturēšanas ilgumu.

[6] Argumentējot, kāpēc aizturēšana nebija nepieciešama, pieteicējs atkārtoti vērš uzmanību uz apstākli, ka, viņaprāt, viņš nav izdarījis administratīvo pārkāpumu. Tomēr šo jautājumu likumdevējs nodevis izlemšanai vispārējās jurisdikcijas tiesām. Arī brīdinājums, ar kuru ir sodīts pieteicējs, ir viens no administratīvo sodu veidiem.

Pieteicējs arī atsaucas uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2013.gada 3.oktobra spriedumu lietā „*Kasparov and Others v. Russia*", kurā secināts: „ievērojot nozīmīgu policijas klātbūtni, sabiedriskās kārtības un drošības uzturēšanai bija jābūt iespējamai bez aresta pielietošanas. [..] Secināms, ka pieteicējus aizturēja un viņiem izvirzīja apsūdzības par administratīvajiem pārkāpumiem tādēļ vien, ka varas iestādes uzskatīja viņu pasākumu par neatļautu."

Minētajā lietā, kā to atzina arī apgabaltiesa, apstākļi bija krietni atšķirīgi no apstākļiem izskatāmajā lietā: Krievijas valdība Eiropas Cilvēktiesību tiesā bija argumentējusi, ka pieteicēji tika aizturēti, jo bija bažas, ka viņi varētu nokļūt Maskavas Sarkanā laukuma drošības zonā, taču nacionālā līmenī tiesā šāds apsvērums vispār nebija apskatīts. Turklāt no lietas materiāliem bija secināms, ka Maskavā no citiem reģioniem bija ievesti papildu policijas spēki.

No apgabaltiesas spriedumā veiktā vērtējuma neizriet, ka pieteicējs būtu aizturēts tāpēc vien, ka pikets tika uzskatīts par neatļautu. Tiesa, izvērtējot pierādījumus, ir secinājusi, ka pieteicējs nepakļāvās policijas darbinieku prasībām pārtraukt pārkāpumu.

Apgabaltiesa ir vērtējusi, vai tika izlietoti citi, mazāk ierobežojoši līdzekļi, un secinājusi, ka policijas darbinieki nesekmīgi bija centušies pārkāpumu pārtraukt ar pārrunām. Senāts nesaskata procesuālas kļūdas šajā vērtējumā, savukārt pierādījumu pārvērtējumu kasācijas instances tiesa neveic.

[7] Pieteicēja ieskatā aizturēšana pieļaujama tikai gadījumos, kad par pārkāpumu paredzēts brīvību ierobežojošs sods. Senāts nesaskata pamatu šādam apgalvojumam. Arī no Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1998.gada 23.septembra sprieduma lietā „*Steel and Others v. United Kingdom*" 48.-49.punkta, uz kuriem atsaucies pieteicējs, neizriet pieteicēja apgalvotais. Minētajos punktos analizēts, vai sabiedriskās kārtības (miera) pārkāpums ir uzskatāms par nodarījumu, par kuru personu var aizturēt.

Senāts atgādina, ka administratīvā aizturēšana netiek piemērota kā sods par izdarīto administratīvo pārkāpumu, bet gan kā procesuāls piespiedu līdzeklis, lai pārtrauktu likumpārkāpumu vai noskaidrotu pie atbildības saucamās personas identitāti. Administratīvā aizturēšana arī šobrīd kā viens no procesuālo piespiedu līdzekļu veidiem ir paredzēts Administratīvās atbildības likumā, kaut arī brīvību ierobežojošs sods kā administratīvais sods likumā vairs vispār nav paredzēts.

[8] Lietā nav strīda, ka pieteicēja aizturēšana ir bijusi par sešām minūtēm ilgāka, nekā to atļauj likums. Lietā arī nav strīda, ka tas ir procesuāls pārkāpums.

Lietā ir strīds, vai šāds pārkāpums pats par sevi ir uzskatāms par būtisku tiesību aizskārumu un tāpēc ir pamats atlīdzinājuma noteikšanai. Vai arī, kā to uzskatījusi apgabaltiesa, ņemot vērā apstākļus, tostarp, ka tika pārkāptas tikai sešas minūtes, ar pieļauto procesuālo pārkāpumu netika radīts būtisks aizskārums, kas būtu par pamatu atlīdzinājuma piešķiršanai.

[9] Personas tiesības uz brīvību un personisko neaizskaramību ir viena no būtiskākajām cilvēktiesību garantijām tiesiskā valstī. Tiesības uz brīvību ir pirmā līmeņa pamattiesības indivīdu fiziskās drošības aizsardzībai, un kā tādas bauda fundamentālu nozīmi (*Paparinskis M. 94.panta komentārs. Grām.: Latvijas Republikas Satversmes komentāri. VIII.nodaļa. Cilvēka pamattiesības. Autoru kolektīvs prof. R. Baloža zin. red. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2011, 183.lpp*).

Pieteicējs ir vērsis Senāta uzmanību uz Eiropas Cilvēktiesību tiesas spriedumu lietā „*K.-F. v. Germany*", kurā identitātes noskaidrošanai persona bija aizturēta, par 40 minūtēm pārsniedzot likumā noteikto 12 stundu aizturēšanas termiņu. Eiropas Cilvēktiesību tiesa konstatēja Konvencijas 5.panta 1.punkta „c" apakšpunkta pārkāpumu, atzīstot, ka likumā noteiktais identitātes pārbaudes termiņš bija absolūts (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 1997.gada 27.novembra spriedums lietā „ K.-F. v. Germany", iesnieguma Nr. 25629/94, 72.punkts*). Konstatējot pārkāpumu, minētajā lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa lēma arī par atlīdzinājumu, uzskatot, ka pārkāpuma konstatēšana pati par sevi uzskatāma par pietiekami taisnīgu atlīdzību par pieteikumā nodarīto morālo kaitējumu (*iepriekš minētā sprieduma 77.punkts*).

Eiropas Cilvēktiesību tiesa arī vairākkārt ir uzsvērusi, ka valstīm sava tiesību sistēma ir jāorganizē tā, lai to tiesībaizsardzības iestādes varētu izpildīt pienākumu izvairīties no nepamatotas brīvības atņemšanas (piemēram, *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2008.gada 9.decembra spriedums lietā „Matyush v. Russia", iesnieguma Nr. 14850/03, 73.punkts*). Personas aizturēšana var aizskart brīvību arī tad, ja tā notiek relatīvi īsu brīdi (*Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2012.gada 14.februāra spriedums lietā „D.D. v. Lithuania", iesnieguma Nr. 13469/06, 149.punkts*).

Senāts atzīst, ka arī sešu minūšu nepamatota brīvības ierobežošana pati par sevi ir uzskatāma par būtisku tiesību aizskārumu. Atbilstoši Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likuma (turpmāk – Zaudējumu atlīdzināšanas likums) 11.panta trešajai daļai nemantiskā kaitējuma esība tādā gadījumā ir uzskatāma par pierādītu. Apgabaltiesa nepamatoti nav piemērojusi šo tiesību normu.

[10] Vienlaikus Senāts atzīst par pareizu apgabaltiesas secinājumu, ka atbilstoši Zaudējumu atlīdzināšanas likuma 11.panta otrajai daļai privātpersonai ir pienākums norādīt un pamatot nemantiskā kaitējuma atlīdzinājuma apmēru. Konkrētajā lietā pieteicējs to nav pamatojis, un arī tiesa pēc savas iniciatīvas nav saskatījusi nelabvēlīgas sekas, kas būtu iestājušās pieteicējam sešu minūšu ilgas nepamatotas aizturēšanas dēļ.

Administratīvā procesa likuma 94.panta ceturtā daļa noteic, ka atlīdzināšanas pienākumu attiecīgais publisko tiesību subjekts var izpildīt, atjaunojot stāvokli, kāds pastāvēja pirms zaudējuma vai kaitējuma nodarīšanas, vai, ja tas nav vai nav pilnībā iespējams vai nav adekvāti, samaksājot atbilstīgu atlīdzinājumu naudā. Kaut arī prettiesisko aizturēšanu vairs nav iespējams padarīt par nebijušu, minētās normas izpratnē arī darbības atzīšana par prettiesisku, proti, pamatprasījuma apmierināšana, var būt pietiekams atlīdzinājuma līdzeklis gan minētās normas izpratnē, gan Latvijas Republikas Satversmes 92.panta izpratnē. Gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas, gan Senāta praksē ir atzīts, ka dažkārt par atbilstīgu atlīdzinājumu uzskatāma pārkāpuma konstatēšana pati par sevi. Eiropas Cilvēktiesību tiesa, lemjot par morālo atlīdzinājumu, vairākās lietās pat nopietnu pārkāpumu gadījumos ir atzinusi, ka pārkāpumu konstatēšana var būt taisnīga atlīdzība par jebkuru morālu kaitējumu, ko cietis pieteicējs (piemēram, *Eiropas Cilvēktiesību tiesas 2002.gada 28.novembra sprieduma lietā „Lavents v. Latvia", iesnieguma Nr. 58442/00, 151.punkts, Senāta 2010. gada 10. jūlija sprieduma lietā Nr. SKA-223/2010 (A42123804) 7.punkts*).

Kā jau minēts iepriekš, Eiropas Cilvēktiesību tiesa lietā „*K.-F. v. Germany*", lemjot par atlīdzinājumu, atzina, ka pārkāpuma konstatēšana pati par sevi uzskatāma par pietiekami taisnīgu atlīdzību par pieteikumā nodarīto morālo kaitējumu (*sprieduma 77.punkts*). Līdzīgi Eiropas Cilvēktiesību tiesa lēmusi arī citās lietās, kurās konstatēta nepamatota administratīvā aizturēšana (piemēram, *2020.gada 20.februāra sprieduma lietā „Zelčs v. Latvia", iesnieguma Nr. 65367/16, 81.punkts*). Turklāt minētajās lietās personas bija nepamatoti aizturētas krietni ilgāk nekā pieteicējs izskatāmajā lietā.

Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, iespējams, arī šajā lietā pārkāpuma konstatēšana pati par sevi varētu būt pietiekami taisnīga atlīdzība. Taču tas, vai tā tiešām ir, ir jānovērtē, izskatot lietu pēc būtības.

[11] Apkopojot iepriekš minēto, apgabaltiesas spriedums ir atceļams daļā, ar kuru noraidīts prasījums atlīdzināt nemantisko kaitējumu, kas pieteicējam nodarīts ar Valsts policijas darbībām administratīvā pārkāpuma lietā, aizturot pieteicēju ilgāk, nekā paredzēts likumā. Pārējā daļā apgabaltiesas spriedums ir pamatots un atstājams spēkā.

**Rezolutīvā daļa**

Pamatojoties uz Administratīvā procesa likuma 129.[1]panta pirmās daļas 1.punktu, 348.panta pirmās daļas 2.punktu un 351.pantu, Senāts

**nosprieda**

atcelt Administratīvās apgabaltiesas 2019.gada 11.novembra spriedumu daļā, ar kuru noraidīts pieteikums par atlīdzinājumu saistībā ar /pers. A/ aizturēšanas ilgumu, un nosūtīt lietu šajā daļā jaunai izskatīšanai Administratīvajai apgabaltiesai. Pārējā daļā spriedumu atstāt negrozītu, bet pieteicēja kasācijas sūdzību noraidīt.

Atmaksāt /pers. A/ drošības naudu 70 *euro*.

Spriedums nav pārsūdzams.

J. Briede V. Kakste D. Mita